

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 12 maja 2015r.

Sąd Apelacyjny w Białymstoku, III Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych

w składzie:

Przewodniczący: SSA Dorota Elżbieta Zarzecka (spr.)

Sędziowie: SA Maria Jolanta Kazberuk

SA Barbara Orechwa-Zawadzka

Protokolant: Agnieszka Charkiewicz

po rozpoznaniu na rozprawie w dniu 12 maja 2015 r. w B.

sprawy z odwołania J. J.

przeciwko Prezesowi Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego

o odpowiedzialność następcy prawnego za składki na ubezpieczenie społeczne

na skutek apelacji Prezesa Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego

od wyroku Sądu Okręgowego w Łomży III Wydziału Pracy i Ubezpieczeń Społecznych z dnia 30 czerwca 2014 r. sygn. akt III U 332/14

uchyla zaskarżony wyrok i sprawę przekazuje do ponownego rozpoznania Sądowi Okręgowemu w Łomży, pozostawiając temu Sądowi rozstrzygnięcie o kosztach postępowania apelacyjnego.

UZASADNIENIE

Działając z upoważnienia Prezesa KRUS Kierownik P. Terenowej w W. Mazowieckiem decyzją z dnia 15 kwietnia 2014 r. wydaną na podstawie art. 36, art. 52 ust. 1, art. 4 ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników (j.t. Dz. U. 2013.1403), art. 97 § 1, art. 98 § 2 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. ordynacja podatkowa (j.t. Dz.U.2012.749) oraz art. 1081 k.c. stwierdził odpowiedzialność J. J. w $\frac{3}{4}$ części za nieopłacone składki z tytułu podlegania ubezpieczeniu społecznemu rolników przez C. J. za okres od dnia 1 kwietnia 1999 r. do 30 września 2007 r. w kwocie 16.771,31 zł, w tym 6.927,00 zł z tytułu odsetek za zwłokę liczonych od dnia 17 sierpnia 2007 r.

Odwołanie od powyższej decyzji wniosła J. J., wnosząc o jej zmianę. Powołała się na okoliczność, iż prawomocnym wyrokiem z dnia 19 kwietnia 2012 r. wydanym w sprawie III U 1264/11 Sąd Okręgowy w Łomży zmienił wcześniejszą decyzję organu rentowego i stwierdził jej odpowiedzialność jedynie w $\frac{1}{4}$ części za nieopłacone składki z tytułu podlegania ubezpieczeniu społecznemu rolników przez C. J. w okresie od 1 stycznia 1999 do 30 września 2007 r.

W odpowiedzi na odwołanie KRUS P. Terenowa w Z. wniosła o jego oddalenie.

Wyrokiem z dnia 30 czerwca 2014 r. Sad Okręgowy w Łomży zmienił zaskarżaną decyzję poprzez jej uchylenie.

Sąd ten ustalił, że C. J. jako rolnik podlegał ubezpieczeniu społecznemu rolników w okresie od 1 stycznia 1991 r. do 17 sierpnia 2007 r. i okresie tym powstała zaległość w zakresie opłaty składek na ubezpieczenie. Decyzją z 24 czerwca

2003 r. rozłożono na raty należności C. J. za okres od IV kwartału 1994 r. do II kwartału 2003 r. Dnia 1 grudnia 2004 r. organ rentowy stwierdził jednak wygaśnięcie tej decyzji, wobec niedotrzymania warunków układu ratalnego. Dnia 16 października 2006 r. ponownie rozłożono na raty zaległe należności za okres od IV kwartału 2006 r. do III kwartału 2003 r. Wygaśnięcie tej decyzji stwierdzono w decyzji z 28 maja 2007 r. W dniu 17 sierpnia 2007 r. C. J. zmarł. Postanowieniem z 9 października 2007 r. sygn. akt I Ns 506/07 Sąd Rejonowy w Wysokiem Mazowieckiem stwierdził, że spadek po nim na podstawie ustawy nabyli - żona J. J. w 4/16 częściach, córka T. Z. w 3/16 częściach, syn M. J. w 3/16 częściach, córka H. J. w 3/16 częściach, syn S. J. w 3/16 częściach. Postanowieniem z 21 grudnia 2007 r. w sprawie I Ns 665/07 o dział spadku po C. J. Sąd Rejonowy w Wysokiem Mazowieckiem ustalił, że w skład spadku wchodzi gospodarstwo rolne i dokonał działu spadku w ten sposób, że całość majątku przyznał na własność J. J. bez spłat na rzecz uczestników.

Sąd Okręgowy ustalił ponadto, że decyzją z 18 października 2012 r. Prezes Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego stwierdził odpowiedzialność J. J. w zakresie opłacania składek z tytułu podlegania ubezpieczeniu społecznemu rolników przez C. J. za okres od 1 października 1998 r. do 30 września 2007 r. w kwocie 13824,80 zł i odsetek, liczonych do dnia 18 października 2011 r. w kwocie 10628,00 zł. Na skutek odwołania J. J. Sąd Okręgowy w Łomży wyrokiem z 19 kwietnia 2012 r. w sprawie sygn. akt III U 1264/11 zmienił powyższą decyzję i stwierdził, że J. J. ponosi odpowiedzialność jedynie w 1/4 za wymienione nieopłacone składki. Podstawą tego rozstrzygnięcia był przepis art. 1034 § 2 k.c., który stanowi, że od chwili działu spadku spadkobiercy ponoszą odpowiedzialność za długi spadkowe w stosunku do wielkości udziałów.

Decyzjami z dnia 13 czerwca 2012 r. Kierownik P. Terenowej Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego w W. Mazowieckiem, orzekł o odpowiedzialności za nieopłacone składki po C. J. w stosunku do: J. J. za 1/4 powyższej zaległości w kwocie 5.988,84 zł; T. Z. za 3/16 powyższej zaległości w kwocie 4.491,64 zł; H. J. za 3/16 powyższej zaległości w kwocie 4.491,64zł; M. J. za 3/16 powyższej zaległości w kwocie 4.491,64 zł ; S. J. za 3/16 powyższej zaległości w kwocie 4.491,64zł. Odwołania od tych decyzji złożyli wszyscy zobowiązani. Wyrokiem z 24 października 2013 r. wydanym w sprawie o sygn. akt III U 557/12 Sąd Okręgowy w Łomży oddalił odwołanie J. J. uznając, że nie zasługuje ono na uwzględnienie, gdyż kwestia jej odpowiedzialności została przesądzona wyrokiem Sadu Okręgowego w Łomży z 19 kwietnia 2012 r. w sprawie sygn. akt III U 1264/11. Uwzględnił jednak odwołania pozostałych spadkobierców C. J., zmieniając decyzje ich dotyczące i stwierdzając, że nie ponoszą oni odpowiedzialności za zaległości C. J. z tytułu składek na ubezpieczenie społeczne rolników za okres od 1 stycznia 1999 r. do 30. września 2007 r. Uznał bowiem, odmiennie niż Sąd Okręgowy w Łomży w sprawie III U 1264/11, że jedynie J. J. jest osobą, która powinna ponosić odpowiedzialność za długi C. J., związane z prowadzeniem gospodarstwa rolnego. Oparł się przy tym na przepisie szczególnym art. 1081 k.c. regulującym odmiennie niż art. 1034 § 2 k.c. odpowiedzialność za długi spadkowe związane z prowadzeniem gospodarstwa rolnego po dziale spadku. Stanowisko powyższe podtrzymał Sąd Apelacyjny w Białymstoku oddalając wyrokiem z 14 czerwca 2013 r. sygn. akt III AUa 1225/12 apelację organu rentowego.

Przechodząc do rozważań prawnych w niniejszej sprawie Sąd Okręgowy wskazał, że powołane w zaskarżonej decyzji Kierownika P. Terenowej KRUS przepisy ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników normują ogólne kompetencje do wydawania decyzji (art. 36), odsyłają w kwestiach w niej nie uregulowanych do przepisów ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych oraz zezwalają na odpowiednie stosowanie szczegółowo wymienionych przepisów ustawy o ordynacji podatkowej (art. 52). Wymienione przepisy ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. ordynacja podatkowa (art. 97 § 1, art. 98 § 2) oraz art. 1081 Kodeksu cywilnego regulują odpowiedzialność spadkobierców za zobowiązania podatkowe spadkodawcy, w tym również w przypadku szczególnym, dotyczącym zobowiązań z tytułu składek na ubezpieczenie, związanych z prowadzeniem gospodarstwa rolnego. Żaden z powołanych przepisów nie wskazuje podstawy formalnej do wydania ponownej decyzji stwierdzającej odpowiedzialność w zakresie opłacania składek z tytułu podlegania ubezpieczeniu społecznemu rolników po wcześniejszym przesądzeniu powyższej kwestii prawomocnym wyrokiem sądowym, wydanym na skutek wniesienia odwołania.

Sąd pierwszej instancji wskazał, że ustawa z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników przewiduje tylko w jednym przypadku możliwość wydawania ponownych decyzji. Zgodnie z art. 44 ust. 2 tej ustawy, prawo do

świadczeń z ubezpieczenia lub ich wysokość ustala się ponownie, na wniosek osoby zainteresowanej albo z urzędu, jeżeli po uprawomocnieniu się decyzji zostaną przedstawione nowe dowody lub ujawnione nowe okoliczności, mające wpływ na prawo do świadczeń lub ich wysokość. Sąd Okręgowy podkreślił przy tym, że treść powyższego przepisu nie pozostawia wątpliwości, że przedmiotem ponownej decyzji organu rentowego może być tylko świadczenie z ubezpieczenia rozumiane jako uprawnienie na rzecz ubezpieczonego, bowiem ustawa wyraźnie odróżnia powyższe pojęcie od należności z tytułu ubezpieczenia, jako zobowiązania ubezpieczonego względem kasy funduszu.

Zdaniem Sądu Okręgowego Kierownik P. Terenowej KRUS wydając kwestionowaną decyzję działał bez formalnej podstawy prawnej i decyzja ta powinna być uchylona. Prawomocny wyrok zmieniający decyzję organu rentowego, określający zakres odpowiedzialności spadkobiercy za zobowiązania składkowe spadkodawcy z tytułu podlegania ubezpieczeniu społecznemu rolników ma powagę rzeczy osądzonej (art. 366 k.p.c.).

Uwzględniając specyfikę niniejszej sprawy i biorąc pod uwagę fakt, że do wydania kwestionowanej decyzji doszło z urzędu, a odrzucenie odwołania w myśl art. 199 § 1 pkt 2 k.p.c. prowadziłyby do usankcjonowania wadliwej decyzji, właściwą formułą zdaniem Sądu Okręgowego była zmiana zaskarżonej decyzji poprzez jej uchylenie. Jako podstawę takiego rozstrzygnięcia Sąd powołał przepis art. 477¹⁴ § 2 k.p.c., który stanowi, że w razie uwzględnienia odwołania sąd zmienia zaskarżoną decyzję w całości lub w części i orzeka co do istoty sprawy. Zmiana w tym wypadku polegała na zniesieniu nieważnej decyzji, a tym samym podtrzymaniu stanu wynikającego z wyroku Sądu Okręgowego w Łomży z dnia 19 kwietnia 2012 r. Argumentem przemawiającym za przedstawionym powyżej rozumieniem pojęcia „zmiany” zaskarżonej decyzji jest praktyka dotycząca stosowania w postępowaniu zażaleniowym przepisu art. 386 § 1 k.p.c. w zw. z art. 397 § 2 k.p.c., zawierającego analogiczny zwrot.

Apelację od wyroku złożyła Placówka Terenowa KRUS w Z., zaskarżając go w całości i zarzucając naruszenie art. 1081 ustawy z dnia 23 kwietnia 1964r. Kodeks cywilny, art. 477¹⁴ § 2 ustawy z dnia 17 listopada 1964r. Kodeks postępowania cywilnego na zasadzie art. 367 § 1 k.p.c.

Wskazując na powyższe organ rentowy wniósł o zmianę zaskarżonego wyroku w całości i oddalenie odwołania J. J..

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje:

Apelacja organu rentowego, mając na uwadze treść rozstrzygnięcia Sądu pierwszej instancji, prowadzi do uchylenia zaskarżonego wyroku z powodu wadliwie sformułowanej sentencji orzeczenia.

W sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych zakres i przedmiot rozpoznania sądowego wyznacza przedmiot decyzji organu rentowego i żądanie zgłoszone w odwołaniu wniesionym do sądu (por. postanowienie Sądu Najwyższego z 2 marca 2011 r., sygn. akt II UZ 1/11 LEX nr 844747; postanowienie Sądu Najwyższego z 13 maja 1999 r., sygn. akt II UZ 52/99 OSNP 2000/15//601; postanowienie Sądu Najwyższego z 18 marca 2008 r. sygn. akt II UZ 4/08 OSNP 2009/11-12/163).

J. J. odwołując się od zaskarżonej decyzji organu rentowego z dnia 15 kwietnia 2014 r. wyartykułowała swoje żądanie w ten sposób, że wniosła o zmianę zaskarżonej decyzji, jako że decyzja ta została obarczona błędem, ponieważ prawomocnym wyrokiem z dnia 19 kwietnia 2012 r. sygn. akt III U 1264/11 Sąd Okręgowy w Łomży stwierdził, że ponosi ona odpowiedzialność w 1/4 za nieopłacone składki z tytułu podlegania przez C. J. ubezpieczeniu społecznemu rolników w okresie od dnia 1 kwietnia 1999 r. do 30 września 2007 r.

Należy stwierdzić, iż wyrok Sądu pierwszej instancji nie zawiera w swej treści rozstrzygnięcia w przedmiocie w/w żądania skarżącej.

Podkreślenia wymaga także, że art. 477¹⁴ k.p.c. normuje wyczerpująco katalog rozstrzygnięć sądu odwoławczego rozpoznającego w pierwszej instancji odwołania od decyzji organów rentowych w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych. Sąd pierwszej instancji, wydając rozstrzygnięcie merytoryczne, może albo uwzględnić odwołanie (§ 2 i 3), albo je oddalić (§ 1) (por. wyrok SN z dnia 23 listopada 2004 r., I UK 15/04, OSNP 2005, Nr 11, poz. 161;

wyrok SN z dnia 2 października 2008 r., I UK 88/08, OSNP 2010, nr 7-8, poz. 100; postanowienie SN dnia 16 października 2009 r., I UK 116/09, LEX nr 558573; wyrok SN z dnia 27 kwietnia 2010 r., II UK 336/09, LEX nr 604222). Uwzględniając odwołanie, sąd może zmienić zaskarżoną decyzję w całości lub w części (oddalając odwołanie w pozostałym zakresie), orzekając zarazem co do istoty sprawy (§ 2) albo - w przypadku niewydania decyzji przez organ rentowy - zobowiązać organ do wydania decyzji w określonym terminie, zawiadamiając o tym organ nadrzędny, lub też samodzielnie rozstrzygnąć sprawę, orzekając co do istoty sprawy (§ 3).

W szczególności zatem Sąd pierwszej instancji nie może zmienić zaskarżonej decyzji poprzez jej uchylenie, rozstrzygnięcia takiego nie przewidują bowiem obowiązujące przepisy. W każdym przypadku wadliwości decyzji Sąd musi orzec co do istoty sprawy. Przedmiotem postępowania przed Sądem w sprawie ubezpieczeniowej jest ocena zgodności z prawem – w aspekcie formalnym i materialnym – decyzji wydanej przez organ rentowy na wniosek ubezpieczonego lub z urzędu. Badanie legalności decyzji następuje zaś przy uwzględnieniu stanu prawnego i faktycznego istniejącego w chwili ustalania prawa (por wyrok SN z 5 kwietnia 2007 r., I UK 316/06).

Sąd Okręgowy rozstrzygając niniejszą sprawę nie odniósł się natomiast merytorycznie do zaskarżonej decyzji z dnia 15 kwietnia 2014 r., ani też do żądań J. J., zawartych w odwołaniu od tej decyzji.

Na marginesie należy stwierdzić, że Sąd Apelacyjny stoi na stanowisku, że Sąd Okręgowy prawidłowo uznał, iż w sprawie niniejszej występuje powaga rzeczy osądzonej, bowiem kwestia odpowiedzialności J. J. z tytułu nieopłaconych składek na ubezpieczenia społeczne rolników przez C. J. została już prawomocnie osądzona przez Sąd Okręgowy w Łomży (w sprawie o sygnaturze III U 1264/11). W myśl art. 365 § 1 k.p.c., orzeczenie prawomocne wiąże zarówno strony jak i sąd, który je wydał. Zgodnie natomiast z przepisem art. 366 k.p.c., wyrok prawomocny ma powagę rzeczy osądzonej tylko co do tego, co w związku z podstawą sporu stanowiło przedmiot rozstrzygnięcia, a ponadto tylko między tymi samymi stronami. Niedopuszczalne jest tym samym ponowne rozstrzygnięcie tej samej sprawy, a rozstrzygnięcie zawarte w prawomocnym orzeczeniu (rzecz osądzona) stwarza stan prawny taki, jaki z niego wynika. Sądy rozpoznające między tymi samymi stronami nowy spór muszą przyjmować, że dana kwestia prawna kształtuje się tak, jak przyjęto to w prawomocnym, wcześniejszym wyroku, a więc w ostatecznym rezultacie procesu uwzględniającym stan rzeczy na datę zamknięcia rozprawy.

A zatem, w kolejnym postępowaniu, w którym pojawia się ta sama kwestia, nie może być ona już ponownie badana. Związanie orzeczeniem oznacza zatem zakaz dokonywania ustaleń sprzecznych z uprzednio osądzoną kwestią, a nawet niedopuszczalność prowadzenia w tym zakresie postępowania dowodowego (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 20 stycznia 2011 r., I UK 239/10).

Podkreślić trzeba, że powaga rzeczy osądzonej w rozumieniu art. 366 k.p.c. w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych dotyczy tylko tych orzeczeń sądów ubezpieczeń społecznych, których podstawa faktyczna nie może ulec zmianie lub gdy odwołanie od decyzji organu rentowego zostało oddalone po stwierdzeniu niespełnienia prawnych warunków do świadczenia, wymaganych przed wydaniem decyzji (postanowienie Sądu Najwyższego z 13 grudnia 2005 r. II UK 61/05 OSNP 2006 nr 23-24, poz. 371). Zawsze jednak wydanie nowej decyzji przez organ rentowy uzasadniać będzie merytoryczne rozpoznanie odwołania (por. wyrok Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z dnia 13 lutego 2014 r., sygn. III AUa 553/13).

Reasumując, przy ponownym rozpoznaniu niniejszej sprawy Sąd Okręgowy powinien rozstrzygnąć zgodnie z zasadami wyrażonymi w art. 477¹⁴ k.p.c. i uwzględniając odwołanie J. J. orzec co do istoty sprawy, mając na uwadze zachodzącą powagę rzeczy osądzonej odnośnie kwestii odpowiedzialności wnioskodawczyni za nieopłacone składki na ubezpieczenia społeczne rolników C. J., wynikającą z wyroku Sądu Okręgowego w Łomży w sprawie o sygn. III U 1264/11.

W świetle powyższych rozważań Sąd Apelacyjny uchylił zaskarżony wyrok i sprawę przekazał do ponownego rozpoznania Sądowi Okręgowemu (art. 386 § 4 k.p.c.), pozostawiając mu jednocześnie rozstrzygnięcie o kosztach postępowania apelacyjnego (art. 108 § 2 k.p.c.).